

Verkondiging

Gemeente in de Heer Jezus Christus,

Misschien wel het mooiste boek van mijn leermeester Bert ter Schegget is een bundeling van zijn uitgever van autobiografische schetsen, getiteld: *Indachtig*. Eén schets in het bijzonder gaat dan weer over een predikant die op zijn beurt voor hem weer van grote betekenis was: K.H. Kroon. Ter Schegget zou van alles over hem kunnen zeggen maar hij volstaat met een vroege jeugdherinnering. Beeldend beschrijft hij hoe zijn oom, een tuinder in Stompwijk, 's ochtends vroeg vol stille verwachting de fietsen klaar zet om, samen met de kleine Bert, een tocht van toch zeker tien kilometer te aanvaarden naar een kleine bovenzaal in Leiden waar een gereformeerde gemeente in hersteld verband huist. Het is 1937. Daar preekt Kroon. Natuurlijk heeft Ter Schegget geen idee waar het over gaat. Maar het begint eigenlijk al met de beschrijving van de lange, ietwat gebogen gestalte van de prediker, met zijn rood golvend haar en zijn grijze broekspijpen onder zijn toga uit. Verbaasd proeft Kroon de woorden. Ze lijken allemaal nog één keer door zijn hoofd te moeten gaan voordat hij ze uitspreekt. Het komt er hakkend uit. Er vallen diepe stiltes, die naar het gevoel van de jongen eindeloos duren. Kroon herneemt zijn woorden en zegt zijn gemeente dat het toch allemaal anders is. Er is eigenlijk veel te veel te zeggen en hakkend en kreunend probeert Kroon de stroom enigszins in te dammen. De jongen is verheugd. Kijkt op naar zijn oom en ziet hoe hij, toch een nuchtere man en helemaal niet zo religieus, in opperste concentratie naast hem zit. Diep van binnen weet de jongen dat het klopt. Want hij is

gereformeerd. Hij kent het gereformeerde gregoriaans. Hij kent de gebaren, de wendingen, de mimiek en de hele heilsgymnastiek. Deze man overtreedt alle regels. Hij weet het zeker: dit is echt want er deugt geen zier van. In wat hier plaatsvindt, is geen bedrog.

Zoiets moet aan de orde zijn geweest toen Paulus in Korinte preekte. 'Ik', zo begint hij immers onze lezing van vandaag, 'ik had besloten onder u van niets anders te weten dan Jezus Christus en dien gekruisigd. Daarom kwam ik niet met schittering van woorden of wijsheid u dit getuigenis brengen'. Ik heb hier vrij lang over nagedacht. Historisch beschouwd - dat blijft altijd een beetje speculatief, uiteindelijk kennen we slechts de visie van Paulus in zijn brieven en moeten wij van daaruit de situatie reconstrueren waartegen hij ageert. Historisch beschouwd, lijkt het erop dat de gemeente in Korinte onder het beslag is gekomen van allerlei diepzinnige religieuze en levensbeschouwelijke wijsheid. Niet zo verwonderlijk overigens. Ik schetste u al eerder Korinte als een stad dat met zijn belangrijke haven destijds in het hellenisme een centrum was waar eigenlijk elke cultuur en godsdienst van de toenmalige bewoonde wereld wel vertegenwoordigd was. Natuurlijk was de gemeente van Korinte daar niet meteen een afspiegeling van. Het lijkt er zelfs op dat vooral de onderkant, de have-nots van deze samenleving, zich daartoe aangetrokken voelde. Maar natuurlijk moet een dergelijke context, vol wijsheidsleraren, goeroes en concurrerende en allesbelovende levensbeschouwingen, van invloed op de gemeente zijn geweest. Daar komt nog iets bij. Vanuit diezelfde brief van Paulus krijg je de indruk dat de gemeente ook intern nogal onder het beslag was gekomen van welsprekende predikers. Paulus wil geen wig drijven. Je zou dat zelfs een vorm van collegialiteit kunnen noemen. Maar het zint hem niets dat gemeenteleden zich volgelingen van Apollos, Kefas of ook Paulus

noemen. Of meteen maar van Christus, met de pretentie dat zij een bijzondere toegang tot Christus hebben en weten wie hij is. Je ziet het als het ware gebeuren. Dat de zaak, de inhoud zelf, verduistert, verhindert wordt door de man. Die begint hinderlijk tussen het evangelie te staan en uiteindelijk draait de boodschap dus om hem. Om zijn diepzinnige, religieuze ervaringen. Zijn hoegenaamde inzicht in de politieke verhoudingen en hoe het verder moet met de wereld. Hoe gelovig en voorbeeldig hij wel niet is. Ik zeg maar even hij. Vrouwelijke voorgangers hebben dat misschien wat minder. Over hun valkuilen heb ik het nog wel eens. Paulus trouwens ook.

Misschien heeft u een beeld, ook al is dat ook alweer een beeld van lang geleden. De domineeskerken. De kerkgangers die hun favoriete predikanten volgden waar zij maar gingen. Het kerkbeurtenblad raadpleegden waar hij zou preken. Overigens vond ik het verrassend dat een aantal deelnemers van ThomasTheologie zeiden dat dat bij hen thuis verboden was. Je ging gewoon naar de kerk waar je hoorde. Ik vind dat kerkelijk eigenlijk heel zuiver. Als je heel kritisch bent, zou je zelfs kunnen beweren dat dit ook voor Kroon opging. Zeker in Amsterdam trok hij zijn tienduizenden en als ik het heel voorzichtig zeg, was hij nou niet bepaald een man die geen ruimte innam. Hier in deze kerk hoorde ik de anekdote dat hij hoegenaamd op kraamvisite kwam en de doodvermoeide ouders tot diep in de nacht onderhield over de inhoud van de brief aan de Romeinen.

We constateerden dat afgelopen week ook wel rondom Paulus. De man die ons geen schitterend vertoog van wijsheid komt brengen, laat ons, exact volgens de regels van de retorische kunst van die dagen, brieven na die terecht of onterecht bij ons nog altijd de associatie geven van

dogmatiek, starheid en de regelgeving waarvoor wij als moderne mensen allergisch zijn geworden. Reden waarom ik denk dat vandaag Paulus, in onze sferen van de kerk, amper meer aan de orde komt en het woord dogmatiek alleen al bij ons garant staat voor onze intuïtieve afkeer. Dat willen we niet. We willen juist open zijn, invoelend, tolerant en wat al niet meer.

Want op een dieper niveau is dat ook ons verzet. Er zit iets ergerniswekkends in Paulus. Toen de Nederlandse vertaling van de brief van de Romeinen van Karl Barth uitkwam. Een commentaar waarin Barth in zijn tijd nog eens heel precies de inzet van de Romeinenbrief van Paulus uiteenzette, ontstak de filosoof en recensent Ger Groot in woede. Dit is ergerniswekkend, schreef hij. Dit is het einde van de filosofie. Het einde van elk systeem dat bij jezelf begint, vul ik maar even aan. Paulus, en in zijn spoor Barth, begint ergens anders. Begint bij het initiatief, bij de daden van God. En dat is ergerniswekkend voor wie op zijn eigen wijsheid, zijn eigen vermogens vertrouwt. Tegelijkertijd, dat moet ik er wel bij zeggen, schrijft Groot ook dat hij dat boek van Barth maar niet weg kan leggen. Misschien wel juist omdat het zo provoceert.

Hier zit iets. En ik hoorde het de afgelopen weken ook wel bij u terug. Is dit een soort anti-intellectualisme van Paulus? Iets wat je ook wel bij Pinksterkerken terugvindt? Waarom zou een voorganger een academische opleiding moeten hebben? Het gaat er toch vooral om of hij fijn van Jezus kan vertellen? Ik voel me daar altijd wat door bedreigd en u misschien ook wel. Wij zijn - hoe we het ook wenden of keren - een intellectuele gemeente. We voelen ons thuis in de wereld van kunst en cultuur en genieten daar met volle teugen van. Mag dat allemaal niet van Paulus? Is dat soms die wereldgelijkvormigheid waar hij, en in zijn

navolging ooit menig predikant, van spreekt? Wat betekent dat? Mogen wij geen *entdeckerfreude* meer hebben? Ons domweg verheugen over het goede boek dat wij gelezen hebben? Wordt nu alle wijsheid der wereld en ook de vreugde en de ontroering die daarin is, afgewezen? Het is niet waar. Maar ik denk wel dat Paulus zo vaak gelezen is.

Het beste bewijs dat Paulus dit niet bedoelt, zijn eigenlijk zijn brieven zelf. Je leest ze bepaald niet op een achternamiddag. Op de achtergrond van deze brieven speelt een indrukwekkende belezenheid een rol. Ik wees al op een grondige kennis van de regels van de retorica. Maar Paulus is ook een groot kenner van de Griekse wijsbegeerte van die dagen én hij is al even grondig opgeleid in het joodse denken, aan de voeten van de beroemde rabbi Gamaliël. Het is misschien niet zijn bedoeling. Vertoon van wijsheid wil hij niet. Maar Paulus is ook maar een mens. Aan alles is duidelijk dat Paulus niet van de straat is. Hij weet zelfs niet goed te verhullen dat ook hem ooit een mystieke ervaring ten deel is gevallen waarin hem grote inzichten over God en de wereld ten deel vielen. Hij wil zich er alleen niet op laten voorstaan, zo schrijft hij.

Het gaat hem dus niet om de verwerping van kennis of wijsheid op zich. Integendeel, dat zet Paulus nu allemaal in om zijn punt te maken. Hij wil vooral begrijpelijk en algemeen toegankelijk blijven. Hij bedient zich juist bij uitstek van openbare taal. Hij zoekt het publieke debat. Hij wil zich nu juist niet laten opsluiten in een christelijk clubje met een eigen, onverstaanbaar jargon. Ontoegankelijk voor wie het allemaal niet meemaakt of vergelijkbare diepe, mystieke ervaringen heeft gehad. Het gaat Paulus om iets heel anders. Iets wat ik maar even vijandige kennis zal noemen. Of, zoals hij het noemt, 'de kennis van de beheersers van deze eeuw'. En Paulus heeft daarvoor een even nuchter als shockerend

argument: 'Als de beheersers van deze eeuw echt kennis van hem zouden hebben gehad, dan zouden zij Christus nooit hebben gekruisigd.'

Het gaat dus om kennis, om die wijsheid van de wereld, die van deze God niet wil weten. Die zich ergert, die zich opwindt over deze God die zich in alle kwetsbaarheid aan de wereld heeft willen geven. De God die zichzelf verwond heeft, dodelijk verwond heeft aan de woede van deze wereld. Dat aan den lijve heeft ondergaan en dat, die woede, die boosheid, zo heeft overwonnen. Het nakijken heeft gegeven op de dag van de opstanding. Op de dag van Pasen. Er is een verzet. Er is een woede daartegen. En deze komt bij uitstek van de kant van de beheersers dezer eeuw. Zij die er vooral bij gebaat zijn dat er niets verandert. Dat niets wordt omgekeerd aan de bestaande verhoudingen. Omdat zij er alle baat bij hebben als alles bij het oude blijft. Want dan blijven zij deze eeuw en alle arme drommels die daarin verkeren, beheersen. Dan blijven zij de baas.

Het is dus geen neutrale wijsheid. Geen neutrale kennis. Het is ten diepste Gode vijandig. En omdat het vijandig is ten opzichte van deze, zeer bijzondere God van Israël, is het vijandig ten opzichte van de mens. Niet zomaar de mens. Maar de mens die onderop ligt. De mens die ook zelf verwond is. De mens die het niet leek te redden. Het is de kennis van Pilatus. De kennis van Caiaphas en Annas. Het is de kennis van de heersers, de beheersers van die eeuw en, naar ik vrees, al onze eeuwen.

Ik kan dit niet anders verhelderen dan tot slot nog even kort te verwijzen naar het bekende verhaal van de Grootinquisiteur van Sevilla zoals we

dat in een belangrijke roman van Dostojevski vinden: de gebroeders Karamazov. Onlangs herlas ik het weer. Het is ook heel goed als een zelfstandig verhaal op te vatten. Ik denk dat u het wel kent. Precies op het dieptepunt van de grote inquisities in Spanje, komt Christus terug op aarde. Op het moment dat hij opnieuw een meisje tot leven wekt, kan de Grootinquisiteur er niet meer omheen en laat hem arresteren en gevangen zetten. Wat volgt is een lange monoloog van de Grootinquisiteur waarin Jezus opvallend afwezig is. Zijn naam valt zelfs niet en hij zegt geen woord terug. De Grootinquisiteur houdt een indrukwekkend betoog waar eigenlijk geen speld tussen te krijgen is. Het is een groot vertoon van indrukwekkende wijsheid. Welbeschouwd heeft de Grootinquisiteur gewoon gelijk. Op de kortste noemer gebracht, is het argument dat Jezus niet terug had moeten keren. De kerk heeft het immers overgenomen en het product verbeterd. Wat Jezus heeft gedaan, is onbeheersbaar en niet in een maatschappelijk kader te plaatsen. En dat zal toch echt moeten als je langer wilt bestaan en als jou nu eenmaal macht en verantwoordelijkheid is gegeven. De Grootinquisiteur gaat door en door. Heeft eigenlijk alle argumenten aan zijn zijde. Verwijt Jezus dat hij de mensheid opnieuw is komen hinderen. Hij heeft te goed van mensen gedacht. Mensen zijn gemeen en hebben leiding nodig. En de Grootinquisiteur kwijt zich van deze verantwoordelijkheid want wie doet het anders? Eindelijk is de Grootinquisiteur uitgesproken. Hij wacht op antwoord. Maar Jezus zegt niets. Hij staat op en drukt hem een kus op zijn bloedeloze lippen. De oude man huivert opent de deur van de gevangenis en zegt: 'Ga heen! Ga weg! En kom nooit, nooit meer terug!'

Dostojevski legt deze woorden in de mond van de duivel die ook elders in zijn roman het meest welsprekend, het meest wijs is. Iets wat we ook

de bijbel, vanaf Genesis tot aan de verzoeking van Jezus in de woestijn terugvinden. Om dit soort wijsheid, demonische wijsheid, gaat het ook Paulus. Het is die wijsheid die er niet aan wil geloven. Aan een God die de mens liefheeft. Een God die nog liever zelf te gronde gaat dan dat zijn mens dat overkomt. En er is steeds een vreemd en eigenlijk onbegrijpelijk verzet om je daarover te verheugen, te verwonderen en te verblijden. Je houdt het liever beheersbaar. Want op een of andere wijze zijn wij allemaal beheersers van deze eeuw. Liever handhaaf je je zelf. Maar wat zou er gebeuren als je zou ontdekken dat dat helemaal niet hoeft. Dat God je de hand reikt en dat je daarom zelf niet altijd overeind hoeft te blijven. Dat je mag vallen. Misschien is dat inderdaad pas echt een vreugde als je alles verloren hebt en daarom dus niets meer te verliezen. En misschien wordt het inderdaad steeds moeilijker als je steeds maar weer meent dat jij heel wat bent. Als je jezelf weer vreselijk in de weg gaat staan. Als het te mooi wordt, te afgerond. Als je niet langer meer stamelt en stottert over wat God heeft gedaan. En een kind in de kerk niet langer meer het gevoel heeft dat het klopt. Dat het echt is. Omdat er Godzijdank geen zier van deugt.

Amen.